1 IDL (18.10.2005)

IDL on tulkattava ohjelmointikieli, jonka vahvuuksia ovat:

-Voidaan käyttää interaktiivisesti tai rakentamalla helppokäyttöisiä ohjelmia.

-IDL:n operaattorit vaikuttavat kokonaisiin taulukoihin, jolloin esimerkiksi silmukoiden tarve on vähäistä ja ohjelmat voidaan kirjoittaa muotoon, joka on sekä lyhyt, että havainnollinen.

-IDL:ssä on suuri määrä rutiineja datan esittämiseksi graafisessa muodossa, samoin suuri määrä numeerisia rutiineja.

-IDL hallitsee useita tiedostoformaatteja.

-IDL voi kutsua FORTRANilla tai C:llä kirjoitettuja rutiineja.

-IDL koodi on hyvin siirrettävää ympäristöstä toiseen, jos välttää käyttöjärjestelmäkutsuja

-Toisaalta IDL-ohjelmien toimivuus edellyttää sitä, että koneeseen on asennettuna IDL, binäärikoodia ei ole mahdollista luoda.

2 IDL:n perusominaisuuksia

IDL käynnistetään Unix-koneessa kirjoittamalla komentorivillä `idl`. Jos ei avaa ikkunoita, niin IDL:ää voi käyttää myös tekstipääteyhteydessä.

Kun IDL on käynnistynyt, niin komentoja pääsee antamaan IDL:n komentoriville:

IDL>

IDL:stä poistutaan komennolla `exit`. IDL:n komentotilasta voidaan, siitä välillä poistumatta, antaa Unix komentoja laittamalla niiden eteen `$`, esim `$ls -altr`. Useimmat IDL komennot ja ohjelmat voidaan tarvittaessa keskeyttää antamalla`cntr-c`,jolloin palaudutaan IDL-komentotilaan.

2.1 Interaktiivinen käyttö

IDL:ää voi käyttää "taskulaskimena" print-komennon avulla:

```
IDL> print,5.5+8.3
      13.8000
```

Muuttujien luominen IDL:ssä on helppoa, esim.

```
IDL> a=5.5
IDL> b=8.3
IDL> c=a+b
IDL> print,c
      13.8000
IDL> print,a+b
      13.8000
```

Kuten viimeisestä komennosta käy ilmi, IDL:n komennoille ja ohjelmille voidaan syöttää argumentteina myös laskutoimituksia!

Tärkeimmät IDL:n muuttujatyypit ovat liukuluvut ('float' esim 8.3) ja kokonaisluvut ('integer' ja 'long integer', joka vastaa esim. tyypillistä Fortranin kokonaislukua)

Muuttujan tyypin voi tarkistaa help-komennolla:

```
IDL> help,b
B               FLOAT     =       8.30000
```

Muuttuja B on siis yksinkertaisen tarkkuuden liukuluku. Huom! IDL:ssä pienet ja isot kirjaimet ovat samanarvoisia.

Muuttujatyypeillä tehtävistä laskutoimituksista kannattaa huomata se, että kokonaislukujen laskutoimituksista tuloksena on kokonaislukuja jne. Sekatoimituksissa tulos on "tarkimman" tekijän tyyppiä, esim. kokonaisluku + liukuluku = liukuluku. Seuraava esimerkki havainnollistaa eroja:

```
IDL> print,3/2
       1
IDL> print,3/2.0
      1.50000
```

2.2 Matemaattiset operaatiot

IDL:n matemaattiset operaatiot:

^potenssiin korotus
$*$, / kerto- ja jakolasku
mod modulo
$+, -$ yhteen- ja vähennyslasku
$<, >$ pienempi kuin, suurempi kuin

2.3 Matemaattiset funktiot

IDL sisältää suuren joukon matemaattisia funktioita. Yksittäisten lukujen lisäksi argumentit voivat olla taulukoita.

$sin(x), cos(x), tan(x)$, missä x radiaaneina
$asin(x), acos(x), atan(x)$
$atan(y, x)$ palauttaa kulman α, jolle $y = sin(\alpha)$ ja $x = cos(\alpha)$.
$sinh(x), cosh(x), tanh(x)$
$exp(x), sqrt(x), abs(x)$ eksponenttifunktio, neliöjuuri ja itseisarvo
$alog(x), alog10(x)$ luonnollinen ja 10-kantainen logaritmi, jne.

2.4 Taulukot

Edellisistä muuttujatyypeistä voidaan helposti muodostaa taulukoita.

Esim. `b=fltarr(100)` luo 100 alkioisen liukulukutaulukon, arvot alustettu nolliksi.

Määriteltyjen taulukoiden arvoja voidaan muuttaa esimerkiksi antamalla taulukon tiettyjä arvoja näppäimistöltä, esim.

```
IDL> b=fltarr(100)
IDL> b(10)=5.5
```

muuttaa määritellyn liukulukutaulukon alkion numero 10 arvoksi 5.5. Huom, taulukon ensimmäisen alkion indeksi on IDL:ssä 0! Toisin sanoen edellisen esimerkin taulukon b viimeisen alkion indeksi on 99, ei 100.

Usein halutaan luoda taulukkoja, joiden arvo muuttuu säännöllisesti. Tämä tapahtuu seuraavasti:

`a=findgen(100)` luo liukulukutaulukon, alkioiden arvot 1-99.

Useampiulotteisten taulukoiden luonti on helppoa: esim. `a=fltarr(200,200)` luo kaksiulotteisen taulukon, jossa on yhteensä 40 000 alkiota.

Taulukon voi luoda myös seuraavasti komentoriviltä:

```
IDL> x=[0.5,-0.1,8.6,11.]
IDL> help,x
X               FLOAT     = Array(4)
```

Eli esimerkissä luotiin neli-alkioinen liukulukutaulukko.

Koska sijoituskomennon kopiovat numeeristen arvojen lisäksi myös muuttujatyypin, niin olemassaolevia taulukoita voidaan käyttää helposti uusienluomiseen, Esim käyttämällä edellisen esimerkin taulukkoa x

```
IDL> y=x*0.
IDL> help,y
y               FLOAT     = Array(8)
```

Usein taulukoista halutaan etsiä niitä alkioita, jotka täyttävät tietyn ehdon. Sen voi tehdä käyttämällä `where`-komentoa:

```
IDL> x=[-3.,2.,1.]
IDL> ind=where(x gt 0.0)
IDL> y=x(ind)
IDL> print,y
         2.00000      1.00000
```

Edellisessä esimerkissä sijoitetaan taulukkoon ind ne taulukon x indeksit, joita vastaavat arvot ovat suurempia kuin 0.0. Tämän jälkeen määritellään taulukko y, joka sisältää näitä indeksejä vastaavat alkiot.

3 Datan graafinen esittäminen

IDL tarjoaa useita erilaisia mahdollisuuksia esittää dataa graafisessa muodossa. Voidaan piirtää käyriä, kontuurikäyriä, pintoja, kuvia jne. Graafinen esitys voidaan tehdä kuvaruudulla erilliseen ikkunaan tai kirjoittaa postscript-tiedostoon printtaamista varten.

Ikkunan avaaminen tapahtuu komennolla `window`. Komennolle voidaan antaa useita erilaisia avainsanoja ja parametrejä. Esimerkiksi komento

```
IDL> window,/free,xsize=700,ysize=700,retain=2
```

avaa ikkunan, jonka koko on 700x700 pikseliä. Avainsana `/free` tarkoittaa sitä, että IDL etsii ikkunalle vapaan ikkunaindeksin, eikä hävitä jotain olemassaolevaa ikkunaa. Joissakin käyttöym-

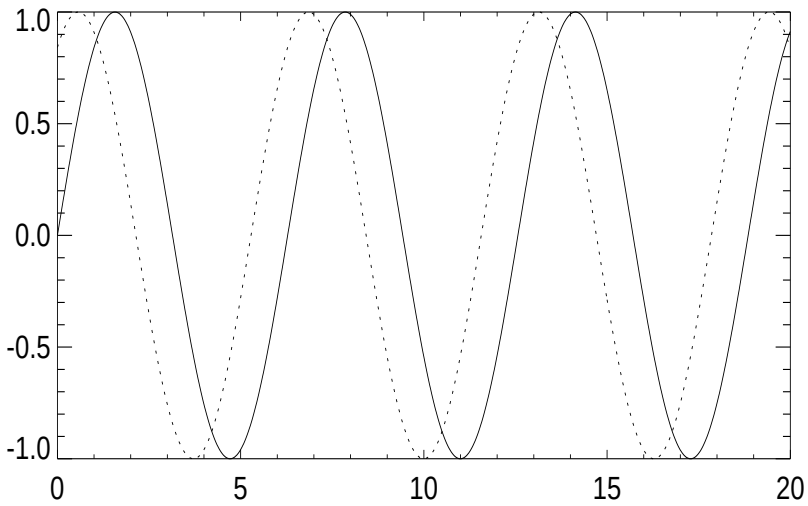

Kuva 1: Sini-plotti

päristöissä on myös syytä käyttää avainsanaa `retain=2`, joka liittyy ikkunan sisällöstä huolehtimiseen. Jos avainsanaa ei näissä ympäristöissä käytä, niin ikkunaan tulostettu kuva katoaa jos toista ikkunaa käyttää ikkunan päällä.

Ikkunan voi tuhota komennolla `wdelete,nro` missä nro on tuhottavan ikkunan indeksin ilmaiseva numero. Jos näytöllä on useita ikkunoita, niin halutun ikkunan voi aktivoida tuhoamista varten komennolla `wset,nro`.

3.1 PLOT ja OPLOT

Yksiulotteisten taulukoiden sisältöä voidaan esittää komennolla `plot`. Luodaan aluksi taulukko, joka sisältää x:n arvot välillä 0-20 ja lasketaan sin(x), ja tulostetaan funktion y=sin(x) kuvaaja:

```
IDL> x=findgen(1001)/50.0
IDL> y=sin(x)
IDL> plot,x,y
```

Usein halutaan tulostaa useita kuvaajia samaan ikkunaan. Tämä tapahtuu siten, että ensimmäinen käyrä tulostetaan samaan tapaan kuin edellä ja muut komennolla `oplot`. Käyrien erottamiseksi toisistaan, ne on syytä piirtää erilaisella viivalla. Tämä tapahtuu käyttämällä `linestyle` avainsanaa:

```
IDL> y2=sin(x+1)
IDL> oplot,x,y2,linestyle=1
```

Mikä tulostaa funktion y2=sin(x+1) kuvaajan pisteviivoituksella samaan kuvaan kuin edellä. Jos viivan piirtotyyliä ei anna, niin IDL käyttää oletusarvoa 0 = yhtenäinen viiva.

Joskus kun esimerkiksi halutaan plotata yksittäisiä mittauspisteitä joita on harvassa, on pisteitä yhdistävän käyrän sijasta mielekkäämpää plotata yksittäisiä pisteitä. Tämä tapahtuu käyttämällä `plot`- ja `oplot`-käskyissä `psym` avainsanaa. Esim. `psym=3` piirtää yksittäisiä pisteitä, `psym=2` tähtiä. Oletusarvo 0 vastaa taas pisteitä yhdistävää viivaa.

Piirrettäviin kuviin ja niiden akseleille voidaan antaa otsikkoja käyttämällä avainsanoja `title`, `xtitle` ja `ytitle`: `plot,x,y,title='Y=SIN(X),xtitle='X',ytitle='Y'`.

IDL skaalaa plottausalueen automaattisesti syötetyn datan perusteella. Itse plottausalueen voi määrittää käyttämällä avainsanoja `xrange` ja `yrange`:

```
plot,x,y,xrange=[0,1],yrange=[0,1.5].
```

Avainsanat voidaan kirjoittaa myös lyhyemmin `xr` ja `yr`. Vaikka plottausalueen antaisikin edellä kuvatulla tavalla, niin IDL:llä on edelleen taipumus tehdä joskus esteettiseksi kokemiaan ratkaisuja ja poiketa hieman annetuista rajoista. IDL;n saa pakotettua käyttämään täsmälleen annettuja rajoja asettamalla plottauskäskyn yhteydessä

```
plot,x,y,xr=[0,1.05],yr=[0,1.55],xstyle=1,ystyle=1.
```

Useat plottauskäskyjen yhteydessä toimivat avainsanat toimivat myös muiden graafiseen esittämiseen liittyvien komentojen, kuten `contour` kanssa.

Plottaukseen liittyy joitakin systeemimuuttujia, tällainen on esimerkiksi `!p.multi`, jota voidaan käyttää useamman kuvan plottaamiseen samaa ikkunaan.

`!p.multi=[0,3,2]` määrittelee ikkunan siten, että siihen voi plotata kuusi kuvaa, vaakasarakkeita on kolme ja pystysarakkeita kaksi. Myös useita plottauksen avainsanoista voidaan määrittää systeemimuuttijina jolloin niiden antaminen `plot`-käskyn yhteydessä on tarpeetonta, esim. `!x.range=[0,1.5]` tai `!y.title='Y'`.

Plottaamisessa on myös mahdollista käyttää värejä. Tällöin on määriteltävä väripaletti. Tästä enemmän harjoituksissa.

3.2 Kaksiulotteisen datan graafinen esittäminen

Usein data on kaksi- tai useampiulotteista ja `plot`-käskyllä siitä voidaan kerrallaan tutkia vain hyvin kapeaa siivua.

Yksi esimerkki kaksiulotteisesta datasta ovat harmaasävykuvat (värikuvissa saatetaan käyttää useampia ulottuvuuksia väripaletin luomiseen).

Käytetään seuraavassa IDL:n *SAVE* komennolla tiedostoon 'saturnus.save' talletettua Cassini-kuvaa. Luetaan tiedosto *RESTORE* komennolla. Tämän jälkeen voidaan `help`-käskyllä tutkia kuvan koko ja avataan sen kokoinen ikkuna. Lopuksi näytetään kuva `tvscl`-komennolla:

```
IDL> restore,'saturn.save'
IDL> help,image
image            BYTE      = Array(512, 512)
IDL> window,/free,xs=512,ys=512
IDL> tvscl,image
```

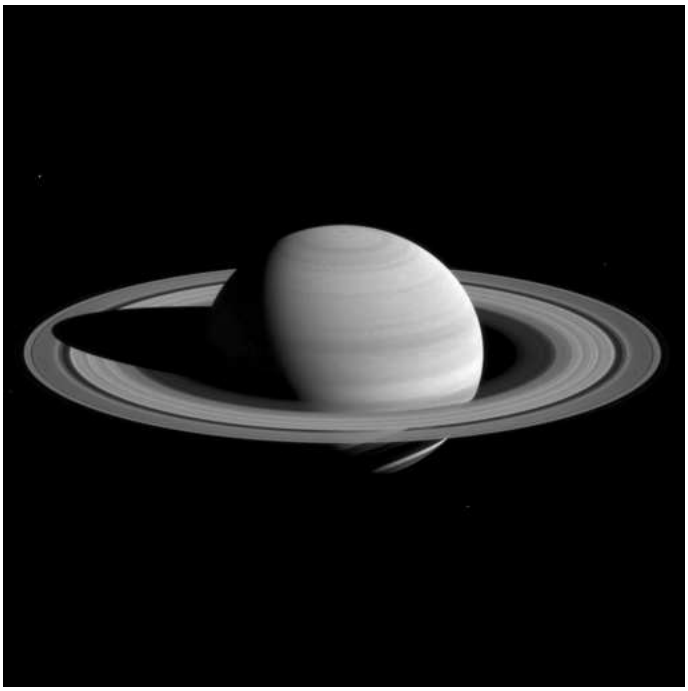

Kuva 2: Saturnus Cassinin kuvaamana (`tvscl,image`)

Luodaan seuraavaksi keinotekoinen kaksiulotteinen data:
(Huom: ';' ilmaisee että rivin loppu on kommenttia)

```
IDL> x=findgen(100)/10.0
IDL> y=sin(x)
IDL> z=y#y        ;z=x#y merkitsee vektorie ulkotuloa: z(i,j)=x(i)*x(j)
```

Tätä dataa voidaan havainnollistaa esim. kontuurikäyrillä tai pinnoilla. Tulostetaan esimerkiksi kontuurikäyrät:

```
IDL> contour,z,levels=[-0.5,-0.25,-0.05,0.05,0.25,0.5]
```

Pintojen tulostamiseen IDL:ssä on useampia komentoja.
`surface`-komennolla saadaan "kanaverkko"-pinta:

```
IDL> surface,z
```

Varjostettu pinta puolestaan saadaan seuraavasti:

```
IDL> shade_surf,z
IDL> shade_surf,z,ax=70
```

Jälkimmäinen komento tulostaa pinnan eri suunnasta kuin ensimmäinen komento.

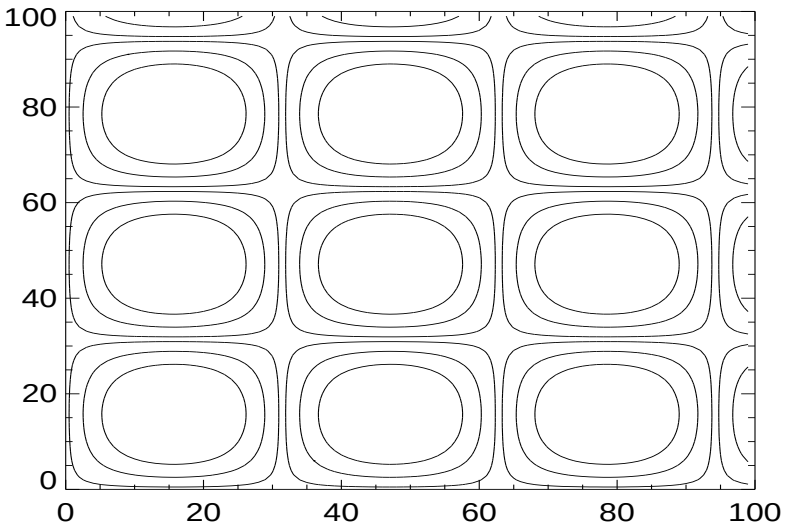

Kuva 3: Kontuurikäyrät `contour,z`

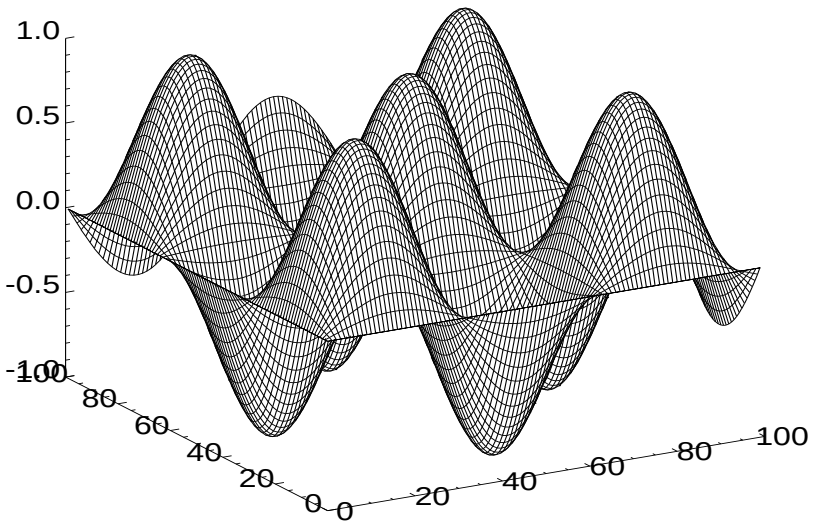

Kuva 4: Pinta `surface,z`-käskyllä tulostettuna

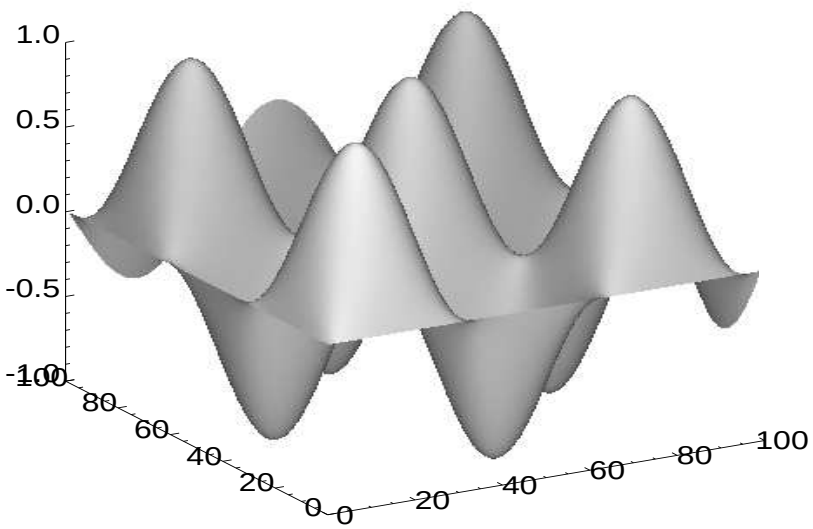

Kuva 5: Varjostettu pinta `shade_surf,z`

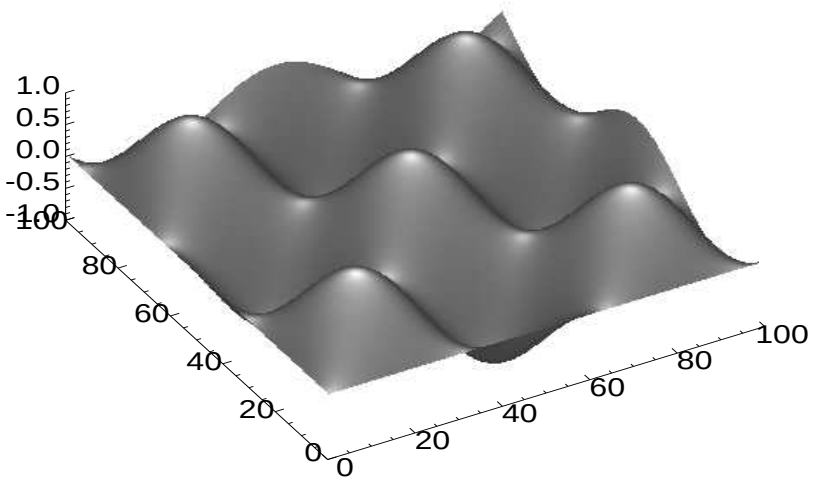

Kuva 6: Varjostettu pinta toisesta suunnasta

Pinnoista ja kuvista saa usein enemmän irti jos käyttää harmaasävyjen sijaan väripaletteja. Väripaletin voi valita seuraavasti:
`loadct,3`
mikä ottaa käyttöön väripaletin nro 3. On myös valikkopohjainen ohjelma nimeltä `xloadct`, jolla voi valita paletteja ja vaikuttaa värien skaalauksiin jne.

4 Ohjelmat, aliohjelmat ja funktiot

Edellä on käsitelty IDL:n interaktiivista käyttöä. On ilmeistä, että monimutkaisten operaatioiden suorittaminen interaktiivisesti ei ole kovin käytännöllistä. Tätä varten on olemassa pääohjelmat, aliohjelmat ja funktiot. Samoin usein tehtävistä toiminnoista kannattaa kirjoittaa ohjelmat, joita voi näppärästi kutsua komentoriviltä käsin. Ohjelmien ja aliohjelmien kirjoittamisesta ja kutsumisesta enemmän erillisessä monisteessa.

Omien ohjelmien kirjoittamista harjoitellaan harjoituksissa.

5 IDL:n help

IDL:ssä on laaja online-help, joka avautuu komennolla '?'

IDL:llä kirjoitetuista kirjastorutiineista saa usein tietoa komennolla `doc_library,'ohjelmannimi'`